

Motion till riksdagen 2008/09:Ub36

av Marie Granlund m.fl. (s)
med anledning av prop. 2008/09:199

Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår regeringens proposition 2008/09:199.

Vårt ställningstagande

Under förra mandatperioden beslutade riksdagen, med bred enighet över blockgränserna, att en ny modern gymnasieskola med förstärkta yrkesinriktade program skulle införas hösten 2007. Som en av sina första åtgärder drog ändå den borgerliga regeringen tillbaka den reformen. På flera viktiga punkter överensstämmer Gy 07 med denna regerings gymnasieproposition i stor eller fullständig utsträckning. Exempel på detta är historia som nytt kärnämne, att ersätta projektarbete med gymnasiearbete, en modern lärlingsutbildning som spår inom yrkesutbildningen, lokala och nationella programråd och en förstärkning av den arbetsplatsförlagda utbildningen samt att lokala kurser ska kvalitetssäkras. Vi står naturligtvis fortsatt bakom detta och accepterar därmed innebörden i flera delar av propositionen. Då dessa delar är tagna ur sitt sammanhang, och propositionen innebär sänkta kunskapskrav och en tudelad gymnasieskola, väljer vi att avvisa propositionen. Vi vill påminna om att regeringens hantering av gymnasiefrågan gör att minst fyra årskullar av gymnasister nu går miste om effekten av flera värdefulla reformer som länge haft en bred majoritet i riksdagen. När vi socialdemokrater i regeringsställning arbetade fram Gy 07 var vår ambition att nå en blocköverskridande överenskommelse om gymnasieskolan som kunde hålla över tid. Vi anser alltså att en mer långsiktig skolpolitik är viktig och ett sätt att visa respekt för alla dem som verkar inom skolan. Regeringen har enligt vår mening i stället satt partitaktiska intressen framför de gymnasiestudenternas bästa.

Fel! Okänt namn

Vår syn på gymnasieskolan

Dagens gymnasieskola står inför helt andra utmaningar än vad som gällde för bara några årtionden sedan. I dag krävs en gymnasieutbildning för att få ett jobb och för att klara sig i ett alltmer komplext och kunskapsintensivt samhälle. Dagens och framtidens arbetsliv och samhälle kräver gedigna kunskaper hos alla. Förändringarna på arbetsmarknaden, och kraven på att förvärvsarbetande ska kunna byta arbetsplats, yrke eller bransch, gör att unga som inte får med sig tillräckliga kunskaper från gymnasiet har det svårt i dag och kommer att få det än svårare i framtiden. Att successivt höja kunskapskraven för alla utbildningar har därför varit både naturligt och nödvändigt mot bakgrund av samhällets utveckling. Inom ramen för en sammanhållen gymnasieskola vill vi att alla elever ska kunna välja mellan tydliga inriktningar som syftar till vidare studier eller till ett yrke. Samtliga utbildningar ska ge gedigna kunskaper och leda till en gymnasieexamen. Därigenom blir alla väl rustade för att klara arbetslivet och fortsatt utbildning. Genom studier ska eleverna också skaffa sig en grund med beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver. Utbildningen ska främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet. En hög kunskapsnivå är också grundläggande för möjligheten att utöva sina demokratiska fri- och rättigheter.

Det finns kvalitetsproblem i gymnasieskolan. Gymnasiet är i behov av förändringar för att kunna svara upp mot det moderna samhällets ökade krav på både breda kunskaper och hög specialisering. Det är centralt att elever slutför skolan med fullständiga betyg utan att kunskapskraven sänks och att alla elever ges möjligheter att slutföra sin utbildning. Varje elevs behov av stöd för sin utveckling ska mötas individuellt men med bibehållna gemensamma mål. Att anpassa kursplaner i kärnämnen utifrån de olika programmens karaktär är en viktig del av detta. Frånvaron och avhoppet från gymnasieskolan måste minska och skolan har ett ansvar för att se varje elev. Regeringen försöker motverka avhopp från gymnasiet genom att sänka kunskapskraven för en hel generation på de yrkesförberedande programmen. Att sänka kunskapskraven kommer naturligtvis att innebära att statistiken avseende hur många som når målen förbättras, men till ett högt pris både för gymnasieeleverna personligen och för Sveriges konkurrenskraft.

En sammanhållen gymnasieskola

I dagens gymnasieskola finns en gemensam kunskapsbas för alla inriktningar, både de studieförberedande utbildningarna och yrkesutbildningarna. För oss är detta en viktig utgångspunkt för att gymnasieskolan ska vara en kunskapskola riktad till alla ungdomar, och det är en förutsättning på arbetsmarknaden. Sverige är ett kunskapsamhälle där gymnasiekompetensen har blivit den etablerade grundkompetensen. Utan gymnasieutbildning är det mycket svårt att få och behålla ett arbete. Utvecklingen med kraftiga strukturomvand-

lingar i näringslivet och med förändringar av arbetsinnehåll och arbetsmetoder på hela arbetsmarknaden medför att arbetstagare har ett kontinuerligt behov av att förstärka sina kunskaper. För att klara sådana omställningar, kunna vidareutbilda sig vid intresse och behov och för att kunna behålla och byta arbete, krävs breda kunskaper för alla. Alla gymnasieutbildningar bör också leda till en gemensam examen. Därför är det viktigt att alla gymnasieutbildningar har en stark gemensam kunskapsbas. En sammanhållen gymnasieskola gör det också lättare att byta program, vilket minskar risken att elever avbryter sina gymnasiestudier helt och hållet. Vi anser att det borde vara en självklar utgångspunkt att alla gymnasieprogram når upp till den grundläggande nivå som gör att man klarar sig i yrkes- och samhällslivet. En sådan grundläggande nivå ska också ge allmän behörighet för vidare studier. Regeringens gymnasiepolitik innebär en återgång till en gammaldags ordning som inte möter framtidens krav.

Regeringen har valt att inte presentera något förslag till ändrade antagningskrav för de yrkesförberedande programmen, utan endast för de studieförberedande. Vi menar att antagningskraven till gymnasiet bör behandlas i en helhet, och vår tydliga utgångspunkt är att antagningskraven ska vara på likvärdig nivå oavsett program. Regeringens grunduppfattning att de yrkesförberedande programmen kräver väsentligt lägre förkunskaper än andra program innebär en nedvärdering av dessa program, och den står dessutom på bräcklig empirisk grund. I praktiken finns det redan skillnader mellan de olika yrkesförberedande programmen och de olika studieförberedande programmen vad gäller krav på förkunskaper, och betygskraven för yrkesförberedande program kan vara högre än för studieförberedande program. Regeringens förslag innebär att många gymnasieelever på yrkesförberedande program kommer att behöva läsa fler timmar på gymnasiet än eleverna på de studieförberedande programmen. Om regeringen bedömer att en sådan högre arbetsbörda på de yrkesförberedande programmen är rimlig, kan man inte samtidigt utgå från att antagningskraven till dessa program ska vara lägre.

Det är rimligt att det krävs godkänt i fler ämnen än dagens tre för behörighet till gymnasieskolan, men vi menar att antagningskraven ska vara likvärdiga för alla program. Det finns problem med brister i förkunskaper hos dem som lämnar grundskolan. Att skapa en åtskillnad mellan förkunskapskraven för studie- och yrkesförberedande program skulle inte lösa sådana problem. Tvärtom skulle det ge signalen att många elever kan lägga sig på en lägre ambitionsnivå i grundskolan, något som skulle innebära att dessa elever får betydligt färre valmöjligheter under gymnasiet och i den eftergymnasiala utbildningen. När man ökar skillnaderna i kraven på olika elevers förkunskaper beroende på om eleven ska läsa ett yrkes- eller studieförberedande program innebär det att de val en elev gör i grundskolan får större betydelse. Val som i dag görs av en 15-åring med stöd av dennes vårdnadshavare kan förväntas ske tidigare. Kombinerat med de nya reglerna för antagning till högskolan innebär regeringens politik att klyftorna mellan elever ökar. Betydelsen av elevens sociala situation och föräldrarnas utbildningsbakgrund stärks. Regeringen skapar skillnader mellan programmen som inte syftar till

Fel! Okänt namn på

att åtgärda befintliga problem i grundskolan eller gymnasiet, politiken är snarare driven av en allmän ideologisk uppfattning.

Gymnasieskolan som grund för arbete och vidare studier

Gymnasieskolan ska ge bästa möjliga förutsättningar för arbete eller fortsatta studier. I detta ligger även möjligheten att byta arbete eller sysselsättningsform. Om den som vill starta eget inte tar steget på grund av kunskapsbrister förlorar samhället i tillväxt. Den som långvarigt vantrivs med sitt befintliga arbete löper större risk för sjukskrivning. Den som arbetar i en bransch med kortvarig eller långvarig nedgång och inte kan byta yrke eller arbetsplats på grund av man inte kan förstärka sin kompetens eller omskola sig löper risk för långtidsarbetslöshet. Inom många yrken, inte minst de som de yrkesförberedande programmen är inriktade på, är det ofta en förutsättning att kunna byta arbete för att orka med ett helt yrkesverksamt liv. Ju fler som har möjlighet att själv göra valet att byta arbetsplats, yrke eller bransch, desto rikare och mer jämlikt blir Sverige.

Detta kräver dock att de grundläggande kunskapskraven på alla gymnasieprogram är relativt höga. Därför ska alla gymnasieprogram ge grundläggande behörighet till högskolan. Det är nödvändigt eftersom dagens moderna arbetsliv, och möjligheten att utvecklas inom sitt arbete eller starta eget, kräver goda kunskaper inom bl.a. svenska, engelska och matematik. Det är också nödvändigt för att ge alla möjlighet och göra avståndet kort när det gäller att gå vidare till kvalificerad yrkesutbildning eller högskoleutbildning – två olika utbildningsformer som i dag i stor utsträckning har det gemensamt att grundläggande högskolebehörighet krävs för antagning. Vi socialdemokrater menar att alla gymnasieprogram fortsatt ska ge grundläggande behörighet till högskolan. Ett sätt att nå bättre resultat i kärnämnen är att undervisningen i kärnämneskurserna präglas av den utbildning som eleven går, s.k. infärgning. Vi anser att Skolverket ska få i uppgift att ta fram särskilda kursplaner i kärnämnen som är anpassade för varje yrkesutbildning utifrån arbetslivets krav, men utan att sänka kunskapskraven. Vi är övertygade om att motivation och resultat ökar avsevärt om eleverna ges möjlighet att arbeta med dessa ämnen i ett sammanhang som är tydligare kopplat till programmets inriktning. De kurser i de yrkesförberedande programmen som saknas för att nå grundläggande behörighet enligt regeringens förslag bör integreras i karaktärsämnenas undervisning på dessa program. Att innehållet i kärnämneskurserna ges en större prägel av det gymnasieprogram en elev följer kan också vara ett bra sätt att stimulera intresset för kärnämnen. Inte minst för att förbättra resultaten inom kärnämnen behöver undervisningens upplägg förnyas för att göra den mer relevant för elever med olika bakgrund och studiemål. Matematik kan till t.ex. upplevas av en del elever som en obehövlig repetition av grundskolans matematik, medan andra elever saknar ämnets anknytning till sin inriktning och har svårigheter med kursens mer teoretiska delar. Vissa mål i kärnämnen kan också uppnås genom starkare samverkan med karaktärsämnen. Även om

utbildningen i kärnämneskurserna får olika upplägg ska ändå målen vara gemensamma. Skolverket bör få i uppdrag att visa på möjligheter att variera undervisningen utan att kraven sänks, tydliggöra hur en ökad infärgning kan ske och lyfta fram goda exempel på framgångsrikt utvecklingsarbete och goda exempel på integrerande arbetssätt.

Övergången till komvux och högskola

Regeringens förslag att minska tiden för kärnämnen, kombinerat med en höjning av kraven för grundläggande högskolebehörighet, skapar en uppdelning mellan de olika gymnasieprogrammen som saknar grund. Det ökar klyftorna och det är tillväxtfientligt. Att det inte ens ska vara möjligt att nå grundläggande behörighet även om man använder hela sitt individuella val, utan att man måste läsa utökat program eller studera på komvux, förstärker detta.

Regeringen flyttar svaret för att alla elever får nödvändiga kunskaper för ett helt yrkesliv från gymnasieskolan till komvux. När elever inte når tillräcklig kunskapsnivå i en utbildningsform brukar det normalt ses som ett misslyckande för den utbildningen, något som måste tas på stort allvar och åtgärdas. Här gör regeringen det i stället till en naturlig del av landets utbildningssystem – ofullständiga kunskaper i gymnasiet ska kunna åtgärdas genom att fler elever går in den kommunala vuxenutbildningen. Konsekvenserna av de här förslagen kommer att slå igenom så mycket hårdare när man tar regeringens omfattande nedskärningar i den kommunala vuxenutbildningen i beaktande. På två år har antalet komvuxplatser minskat med 40 000 eller nästan var tredje plats. Regeringens bedömning, att kostnaderna för längre gymnasiestudier än tre år samt övergången från gymnasiet till komvux kommer att minska med 600 miljoner kronor årligen till följd av de reformer som föreslås, framstår som en ren glädjekalkyl. Skulle riksdagen anta propositionen behövs tvärtom en beredskap för att kostnaderna för vuxenutbildningen kommer att öka.

Ungefär hälften av gymnasieeleverna går på yrkesförberedande program. Trots att mellan 80 och 90 % av eleverna på de dessa program når grundläggande behörighet till högskolan väljer regeringen att sänka kunskapskraven för alla. Enligt SCB tänker sig 60 % av alla gymnasieelever att studera vidare på högskola inom tre år efter sin examen. Bland dem finns hälften av dem som läser på barn- och fritidsprogrammet, 40 % av dem som går på elprogrammet och en fjärdedel av dem som läser på hotell- och restaurang. 2006/07 nådde enligt Skolverket 91 % av eleverna på byggprogrammet högskolebehörighet. Det är fler än på teknikprogrammet och bara 0,2 % färre än eleverna på samhällsvetenskapliga programmet. Sammantaget saknas grund för en utbildningspolitik som bygger på antagandet att elever på yrkesförberedande program är dåligt studiemotiverade eller studiebegåvade.

Redan i dag har elva OECD-länder en högre andel högskoleutbildad befolkning i åldrarna 25–64 år. Det är givetvis inte bara direktövergången från gymnasium till högskola som riskerar att minska med regeringens politik, utan även inträdet i högskolan längre fram i livet. Det handlar om långt fler än

Fel! Okänt namn på

de som vill byta yrkesbana helt och hållet. Den som utbildar sig till barnskötare i den gymnasieskola regeringen föreslår och efter ett antal år som yrkesverksam vill läsa till förskollärare kommer att få betydligt svårare att göra det. Samma sak gäller för den undersköterska som vill läsa enskilda vårdkurser på universitet. Vill man förstärka sin kompetens genom att gå ned i tid och studera samtidigt som man arbetar – vilket är klokt inte minst när efterfrågan på arbetskraft sviktar – är det långt ifrån säkert att man anses vara prioriterad vid fördelningen av komvuxplatser, en fördelning som utgår från att de som står längst bort från arbetsmarknaden först ska bli antagna. De elever som måste läsa in grundläggande behörighet på komvux hamnar också i en särskild begränsad kvotgrupp vid antagning till högskolan. Detta förstärker svårigheterna att gå vidare.

Lika villkor för alla gymnasieskolor

Såväl de kommunala som de fristående gymnasieskolorna är naturliga delar av vårt skolsystem. Att det finns olika huvudmän i skolan kan öka mångfalden av pedagogiska modeller, stärka valfriheten för elever och föräldrar och främja engagemang och utveckling. För att det ska vara kvaliteten och inte huvudmannaskapet som avgör hur väl en skola lyckas med sitt uppdrag, måste det vara lika villkor mellan kommunala och fristående gymnasieskolor. Det är det enda rimliga förhållningssättet och den väg som leder till ett sammanhållet skolsystem där friskolor och kommunala skolor integreras på ett bättre sätt. Alla gymnasieskolor ska verka under samma skollag, följa samma nationella läroplan och kursplan och tillämpa samma betygssystem. Alla skolor ska också ha samma krav på öppenhet, insyn och meddelarskydd. För att kommunala och fristående skolor ska få lika villkor på riktigt måste man göra en helhetsanalys av de olika huvudmännens förutsättningar. Kommunala och fristående skolor ska behandlas lika både vid extra tillskott från kommunen och vid besparingar under budgetåret. Den grundläggande utgångspunkten ska vara att vinst återinvesteras i verksamheten.

Individuella programmet

Regeringen väljer att avstå från att lägga konkreta förslag om det individuella programmets framtid. Utvecklingen av det individuella programmets omfattning har varit skiftande. Att så många elever inte är behöriga till ett nationellt program och att många elever som går på ett individuellt program är behöriga men har hoppat av sin utbildning måste åtgärdas. I första hand måste givetvis elever i grundskolan i högre grad bli behöriga till ett nationellt program. En mer effektiv uppföljning av eleverna sedan de kommit in på ett nationellt program måste också komma till stånd. De elever som behöver ska i första hand erbjudas stöd för att undvika onödiga avhopp, i andra hand byte av studieväg. Även här riskerar regeringens ambition att öka klyftorna mellan yrkes- och studieförberedande program att skapa problem. När det blir svårare

att byta studieinriktning för att man inte klarar av eller inte trivs med det program man först studerat vid, riskerar avhoppet från gymnasieskolan att öka.

Vi motsätter oss att de elever som inte nått kraven för behörighet till gymnasiet får "kvarsittning" i grundskolan under ytterligare ett år. De elever som inte nått behörighet kan ligga så nära kraven att det skulle utgöra en helt obefogad stigmatisering av dessa elever. För en del elever kan också själva bytet av skolmiljö vara en viktig faktor för att man ska klara kunskapsmålen. Vi vill i stället ersätta dagens IV-program med ett basår i gymnasieskolan motsvarande det som finns i högskolan. Elever som saknar behörighet till gymnasiet ska inom ramen för ett gymnasieprogram skaffa sig den nödvändiga behörigheten och samtidigt kunna påbörja delar av gymnasiestudierna inom det program de är intresserade av. För den grupp ungdomar som har mycket stora kunskapsluckor från grundskolan krävs nya lösningar och skräddarsydda program. Målet måste vara att även dessa ungdomar får så stor del av en ordinarie gymnasieutbildning som möjligt även om studierna kommer att ta längre tid. Det är en betydligt bättre och mer ändamålsenlig politik än att sänka kunskapskraven.

Specialutformade program

Det råder otydlighet om regeringens inställning till de specialutformade programmen. Vi anser att specialutformade program och lokala kurser ska kvalitetssäkras nationellt. Vi vill understryka vikten av att möjligheten att anordna specialutformade program kvarstår. Att avskaffa möjligheten att anordna specialutformade program skulle försvåra utvecklingen av gymnasieprogram med hög kvalitet och inskränka elevernas möjlighet till val av inriktningar som är viktiga för arbetsmarknaden, inte minst inom mer specialiserade områden. Det är på sin plats att påpeka att även de elever som läser ett nationellt program och byter ut någon enstaka kurs inom programmets karaktärsämnen till förmån för en kurs inom ett annat nationellt programs karaktärsämnen i dag får sin examen benämnd som specialutformat program. Det är angeläget att regeringens förslag inte får till konsekvens att sådana mindre justeringar av en elevs studiegång förhindras eller försvåras, så länge det rör sig om kvalitetssäkrade kurser inom gymnasieskolans normala utbud.

Morgondagens kunskaper

Morgondagens samhälle möter andra utmaningar än dagens, och det är beklagligt att regeringen inte sett över programstrukturen utifrån detta. Nya inriktningar som attraherar både unga kvinnor och män kan vara ett verksamt sätt att undvika de förluster som starka traditioner vid val och vattentäta skott mellan olika ämnesinriktningar ger upphov till. Det kan t.ex. röra sig om utbildningar som innehåller både vård och teknik eller som kombinerar bygg och arkitektur. Det skulle inte bara göra gymnasieskolans innehåll mer modernt; det skulle också stärka jämställdheten och minska risken att vi går

Fel! Okänt namn på

miste om enskilda individers engagemang och förmågor på grund av att traditionella strukturer påverkar valet av studieinriktning. I dag har yrkesförberedande program som domineras av män fler och tydligare yrkesutgångar än program där de flesta studerande är kvinnor. Detta måste ses över, och vår uppfattning är att alla yrkesförberedande program ska ha tydliga yrkesutgångar.

Ett annat område där dagens gymnasieutbildningar innehållsmässigt behöver uppdateras är möjligheten att läsa de stora språken. Bland B-språken dominerar alltjämt klassiska språk som tyska, franska och engelska. Stora språk som arabiska och kinesiska har dock vuxit i betydelse både i Sverige och globalt, både av integrations- och handelspolitiska skäl och för att bättre förstå den globala utvecklingen inom samhällskunskap och ekonomi. Det finns också tydliga bildnings- och demokratiskäl för att uppvärdera de språk som vuxit i användande i Sverige.

Estetisk verksamhet

Regeringen föreslår att estetisk verksamhet tas bort som kärnämne. Vi menar att detta vore ett stort misstag. Att arbeta med alla sinnen och uttrycksformer stimulerar lärandeprocesser och ger ökade kunskaper. Att skriva, läsa och räkna – det är grundläggande. Men människans uttrycksformer är fler än så. Den som inte tränas att använda andra kulturella uttrycksformer, och att tolka dem när andra uttrycker sig, förnekas både egen utveckling och möjligheter i sin roll som samhällsmedborgare. Vi lever i en tid när det blir allt viktigare att kunna hantera och tolka stora mängder av information och bilder. Hög estetisk och kommunikativ kompetens kommer att vara en viktig kvalifikation på framtidens arbetsmarknad, oavsett om man ska bli läkare, lärare, byggnadsarbetare, ekonom eller konstnär. Ett borttagande av ämnet som kärnämne riskerar att leda till ett torftigare framtida kultur- och samhällsliv, färre kreativa tankar och mindre av entreprenörskap. Inom de estetiska ämnena utmanas människors musikaliska, kroppsliga, rumsliga och språkliga intelligens, vilket har visat sig främja goda resultat även i de mer teoretiska ämnena. Det är med andra ord en viktig konkurrensfaktor för Sverige att ha gott om unga människor som behärskar olika uttrycksformer. Ämnets ställning har också en stark förankring hos elever, föräldrar och lärare. Inom EU har man enats om att ”kulturell medvetenhet” och ”kulturella uttrycksformer” är en av åtta nyckelkompetenser alla medborgare bör ha. Konst och kultur väcker känslor och tankar, engagerar och skapar debatt och är angeläget i ett demokratiskt samhälle.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 10 juni 2009

Marie Granlund (s)

Mikael Damberg (s)

Louise Malmström (s)

Thomas Strand (s)

Jan Emanuel Johansson (s)

Agneta Lundberg (s)

Peter Hultqvist (s)

Caroline Helmersson-Olsson (s)